

Sanja Vulić
Zagreb

DIJALEKATNE I NEDIJALEKATNE ZNAČAJKE GRADIŠĆANSKOHRVATSKE ČAKAVSKE KNJIŽEVNOSTI

UDK: 821.163.42
(436.3+437.6)

Rad primljen za tisak 15. 09. 2004.

Čakavska rič, Split, 2004., br. 2

Izvorni znanstveni članak

Original scientific paper

Recenzenti: Josip Lisac i Joško Božanić

U radu je prikazana djelatnost čakavskih književnika koji nisu rodom iz krajeva u Hrvatskoj, nego iz stare dijaspore na panonskom prostoru, tj. iz Gradišća u Austriji, iz zapadne Mađarske, Slovačke i južne Moravske. Na temelju poznavanja njihovih beletrističkih tekstova i pisanoga opusa u cjelini, razmatra se koji se od tih književnika mogu smatrati dijalekatnim piscima, a koji ne.

Poznato je da je u 20. st. veći broj čakavskih književnih tekstova nastao u dijaspori, i to na gradišćanskohrvatskom govornom području, ponajprije u Gradišću u Austriji, te u zapadnoj Mađarskoj i Slovačkoj, dok su dvojica autora podrijetlom iz južne Moravske u današnjoj Češkoj. Tu je u pravilu riječ o čakavskoj književnosti koja se valorizira i u matičnoj domovini, pa je Milorad Stojević u svoju antologiju *Čakavsko pjesništvo XX stoljeća* uvrstio i šest gradišćanskohrvatskih pjesnika iz Austrije¹. U Hrvatskoj se pak postavljalo pitanje jesu li ti čakavski pjesnici istodobno i dijalekatni pjesnici. Po mišljenju jednih, suvremena gradišćanskohrvatska književnost nije dijalekatna nego retardacijska pismenost dijaspornoga karaktera, jer gradišćanski Hrvati ne rabe suvremeni hrvatski književni jezik kao službeni. Kad je riječ o gradišćanskohrvatskim autorima iz Austrije i Slovačke, te onima koji su rodom iz južne Moravske, takav je pristup nedvojbeno prihvatljiv i danas. Usto se valja

¹ Vidi: Stojević, str. 7.-13. i 135.

prisjetiti da je gradišćanskohrvatsko govorno područje u Austriji specifično ne samo po arhaičnim mjesnim govorima nego i po tom što je tijekom 20. stoljeća postupno standardiziran gradišćanskohrvatski književni jezik, temeljen na čakavici, ali pod snažnim novoštokavskim utjecajem ili točnije rečeno pod snažnim utjecajem suvremenoga hrvatskoga standarda. Uvjetna finalizacija toga procesa standardizacije dogodila se u jesen g. 2003. objavljivanjem *Gramatike gradišćanskohrvatskoga jezika*. Usto se valja prisjetiti da je u Austriji gradišćanskohrvatski književni jezik na području Gradišća službeni jezik uz njemački (to znači jezik radija, televizije, novina i svih tiskovina, nastavni jezik u školi). Gradišćanskohrvatski pisci u Austriji u pravilu se priklanjaju tomu svojevrsnomu hibridnomu jeziku koji, kako je poznato, ima čakavsku osnovicu, ali se istodobno u znatnoj mjeri oslanja na suvremeni hrvatski književni jezik. Na tom se i takvom jeziku pišu, ili se barem pokušavaju pisati, svi tipovi tekstova, a naravno i glavnina beletristike, pa stoga u okviru Gradišća u pravilu nema dijalekatne književnosti, pogotovu kad se uzme u obzir nedovršena standardizacija gradišćanskohrvatskoga jezika sve do najnovijega vremena. Najznačajniji suvremeni gradišćanskohrvatski književnici u Austriji uglavnom se dosljedno služe tim jezikom. Tako je npr. nedavno preminuli književnik Augustin Blazović na tom jeziku pisao svoja i književna, i publicistička, i znanstvena djela. Njegovo hagiografsko djelo *Sveci u crikvenom ljetu* klasičan je primjer razvijenoga gradišćanskohrvatskoga jezika koji se koristi u nebeletrističke svrhe. Kod toga pisca gradišćanskohrvatski opstoji kao književni jezik u svim situacijama i funkcionalnim stilovima. Pritom se naravno Blazović, kao i ostali pisci koji se služe gradišćanskohrvatskim književnim jezikom, u stanovitoj mjeri oslanja i na suvremeni hrvatski standardni jezik. Za ilustraciju donosimo odlomak iz publicističkoga teksta "Moje nevidljive družine": "Austrijski književnik Heimito Doderer tvrdio je jednoč, da bi bilo sve ča je napisao zeto iz života. Mislim da je pri tom namjerno i izazovno pretirao. Zamučao je, kako je tu stvarnost, zetu iz života, oblikovao svojom fantazijom."²

Književna djela Ane Šoretić odličan su primjer gradišćanskohrvatskoga književnoga jezika. U to se može uvjeriti svatko tko uzme u ruke njezinu poemu *Zamotana duša*, brojne dramske tekstove kao npr. *Gladni*, *Dvojšćina*, *Tutorica*, *Orao i mačkica*, *O Bog*, *Stari vuk*, *Kanibali su med nami* ili njezinu liriku. Također je prevela s njemačkoga na gradišćanskohrvatski priče za djecu Wilhelma Meissela³. Poput većine ostalih gradišćanskohrvatskih autora, za Anu Šoretić gradišćanskohrvatski idiom nije samo pisani jezik beletristike nego na njemu piše i u ostalim prigodama. Njezini radovi o pučkom kazalištu (npr. u knjizi *Talija se smiši*) također su na gradišćanskohrvatskom, kao i njezini novinski tekstovi. Tako npr. u *Hrvatskim novinama* iz Gradišća u Austriji od 15. ožujka 2002., u jednom svom prilogu piše: "...Kako najti riči, za ča človik riči nima? pitala sam se u ovi dani. Kako akceptirati da ćemo se u jeseni opet strefiti probam a on već neće dojt..."⁴

U takvu su se pristupu jeziku današnji gradišćanskohrvatski književnici u Austriji ugledali na svoje najpoznatije prethodnike. Među njima nedvojbeno veliku važnost ima Ignac Horvat koji je umro g. 1973., a gradišćanskohrvatskim se jezikom služio pri pisanju svim jezičnim stilovima. Za ilustraciju navodimo početak putopisa *Hrvati med Slovaki i Čehi*: "Kad su se naši preoci bižeći pred Turkom doselili simo gori, neki od njih su

² Vidi: Blazović, 1997., str. 445.

³ Vidi popis izvora.

⁴ Vidi: Šoretić, *Hrvatske novine*, 15. ožujka 2002., str. 7.

prekoraknuli i Dunaj ter se smjestili u negdašnjoj požonskoj varmeđi, u današnjoj Slovačkoj. Ovakovih hrvatskih sel je bilo negda već...⁵

Gradišćanskohrvatskom su govornom području pripadala i tri sela u Moravskoj iz kojih su Hrvati nasilno raseljeni 1948. Među tim su Hrvatima bila i dva dječaka iz sela Frielištofa – dva buduća pjesnika. Ta su dva dječaka s obiteljima uspjela emigrirati. Jedan od njih, pjesnik Milo Vašak, danas živi u Kanadi. Vašak je g. 1989. u vlastitoj nakladi objavio knjižicu pjesama i kraćih proznih tekstova *Va Frielištofi*. Drugi pjesnik Joza Lavička živi u Beču, a svoje pjesme i druge tekstove pretežno objavljuje u *Panonskom ljetopisu* u Gradišću u Austriji, ali i u ostalim gradišćanskohrvatskim publikacijama. Ta dva pjesnika, koja su odrasla i školovala se potpuno izolirano od svoga naroda, te s hrvatskim jezikom dolazila u dodir samo u krugu obitelji, nisu naučila ni suvremeni ni gradišćanskohrvatski standardni jezik. Jedini hrvatski koji znaju jest hrvatski govor njihova rodnoga Frielištofa i na tom idiomu pišu svoje pjesme. Milo Vašak ne samo da ne zna nego i ne želi naučiti čak ni gradišćanskohrvatski književni jezik kojemu zamjera prevelik štokavski utjecaj, pa u jednom svom pismu pokojnomu profesor Stjepanu Krpanu 1990. piše: "Gradišćanski Hrvati pišu di--je--dov namisto die--dov...No to je v poriedki za štokavce...Ja znam da aj Gradišćanci tako pišu ale se bojim da ćeju tim zgubit a pri najmanjem pokvarit ta svuoj lipi čakavski jezik"⁶. Pjesnik Joza Lavička, kada želi napisati neki neknjiževni tekst, često se utječe njemačkomu jeziku, a rjeđe takve tekstove objavljuje na svom frielištofskom idiomu. Tako je npr. biografski rad o slikaru Othmaru Ružički napisao i objavio na njemačkom jeziku⁷, ali je rad o gradišćanskom biskupu Stefanu Lászlu napisao na frielištofskom idiomu, a isto tako i tekst o povijesti Frielištofa, pa npr. početak teksta o biskupu Lászlu glasi: "Četiresto ljet sme va lipom hrvatskom seli živili. Ur naši preoci su dobri kršćani katoličani bili..."⁸. Svoje pjesme Lavička uglavnom piše i objavljuje na svom rodnom govoru, poneke prevodi na njemački, a rjeđe piše poeziju izravno na njemačkom jeziku⁹. Na frielištofskom mu je idiomu npr. pjesma *Naša vjera*. Odabrani stihovi iz te pjesme (prva dva stiha druge kitice i posljednja kitica) pokazuju da su u Lavičkinu pjesničkom jeziku vrlo česti bohemizmi, unatoč dugomu boravku na njemačkom govornom području:

*On viseljenje laglje nuosi
njegove rodiče si opruosi.*

...

*Na našu domovinu sme vjerili
aj naše hrvatsko nigdar zatajili
radje sme se ostali sela viselit
nek našu hrvatsku vjeru zgubit.*¹⁰

U tim su stihovima tipični bohemizmi *viseljenje*, *viselit* ('iseljenje', 'iseliti') s prefiksom *vi-* (umjesto *iz-* / *is-*) i *rodič* ('roditelj').

⁵ Vidi: Ignac Horvat, nav. djelo, str. 25.

⁶ Vidi: Pavličević, str. 316.

⁷ Vidi popis izvora.

⁸ Vidi: Lavička, 2003., str. 95.

⁹ Vidi popis izvora.

¹⁰ Vidi: Lawitscka, 2001., str. 409.

U sljedećim pak Vašakovim stihovima izrazit je bohemizam *laštovička* ('lastavica'):

*Da laštovičku zapru
v gabljicu od zlata,
nieće ona zabit
svoje gnjazdo z blata.*¹¹

Zbog svega navedenoga, Vašakovo i Lavičkinu hrvatsko pjesništvo ne možemo smatrati dijalekatnim, premda je stvarano na njihovu rodnom idiomu, frieljštofskom govoru, koji karakteriziraju brojni bohemizmi. Ukratko, književna djela moravskih Hrvata tipičan su primjer retardardacijske pismenosti dijaspornoga karaktera.

Hrvati u Slovačkoj žive u četirima selima, ali među njima se samo Novo Selo može podičiti suvremenim pjesnicima. To su Viliam Pokorný i Juro Baláž. Baláž ne živi u svom rodnom selu nego u potpuno slovačkom naselju. Nije se školovao na hrvatskom jeziku i jedini hrvatski kojega zna i govori jest njegov rodni čakavski novoselski govor na kojem piše poeziju. Pjesme je počeo objavljivati u *Novoselskom glasu*, lokalnom glasilu svoga rodnoga sela. Tako je g. 1995. objavio šest pjesama (Sanja / Ertefljinova baba / Posuda / Teška / Naši stari / Imam to neg ja?)¹², ali bez potpisa. Budući da su se u zbirci pjesama *Vračanje domuom* koju je Baláž objavio g. 2002. našle i te pjesme, postalo je poznato tko im je autor. Pošto Baláž piše i govori samo na novoselskom idiomu, jasno je da se ne može smatrati dijalekatnim pjesnikom. Pjesnički mu je izraz protkan brojnim slovakizmima, tako da hrvatskim čitateljima izvan Slovačke može biti teško razumljiv, npr. početak pjesme *Hudiján*:

*Na Zamláki gospodini
o jednoj nogi
z dužičkimi zobáki.*

Tu Baláž rabi slovakizme *hudijan* ('roda') i *zobak* ('kljun') koji se inače ne rabe u gradišćanskohrvatskim govorima. Na temelju navedenoga jasno je da je Baláž također tipičan pripadnik retardardacijske pismenosti dijaspornoga karaktera.

Drugi autor iz Novoga Sela, Viliam Pokorný, vrlo dobro vlada hrvatskim standardnim jezikom, ali svoje je tekstove do najnovijega doba u pravilu temeljio na novoselskoj čakavici, i to ne samo beletrističke nego i novinarske i etnološke. Iznimka od toga pravila bili su pojedini tekstovi Pokornoga objavljeni u publikacijama u Hrvatskoj, ali tu se ne radi o autorovu izboru idioma nego o jezičnoj koncepciji publikacije u kojoj su tiskani. Riječ je naime o publikacijama s tekstovima isključivo na suvremenom hrvatskom standardnom jeziku.¹³ Naravno, sukladna je situacija i s knjigama, zbornicima i sl. u kojima Pokorný surađuje, a koji se tiskaju isključivo na slovačkom jeziku, pa su i njegovi tekstovi na tom jeziku.¹⁴ Posve je drukčija bila jezična koncepcija časopisa *Novosielski glas*, kojega je Pokorný pokrenuo g. 1994. u svom rodnom mjestu. Kao pokretač i urednik toga glasila,

¹¹ Vidi: Vašak, str. 2.

¹² Vidi: Baláž, 1995., str. 1.-3.

¹³ Vid npr. tekst Pokornoga u katalogu *Tjedan Hrvata iz Slovačke* koji je naveden u popisu izvora.

¹⁴ Vidi npr. priloge Pokornoga u monografiji *Devínska Nová Ves* ili u zborniku *Chorvátska národnosť na Slovensku* koji su navedeni u popisu izvora.

Pokorný je izabrao novoselsku čakavicu kao idiom na kojem će biti objavljeni svi tekstovi u *Novosielskom glasu*. Za ilustraciju donosimo kratak odlomak iz priloga V. Pokornoga u tom glasilu: "Ur po jedinajstič se sustiramo na našem – sad ur muoremo reć tradičnom – Festivali hrvatske kulture v Nuovom Seli. Voljča je va vuom festivali standardno, zipruobano, voljča bismo neg lietos htili zipruobat."¹⁵ Pokorný je također urednik etnoloških zbornika koji se tiskaju na novoselskoj čakavici. Ovom prigodom donosimo dvije rečenice iz uvodnoga teksta Pokornoga u II. zborniku *Hrvatsko etnikum u Devinskom Nuovom Seli* (1993.): "Kod osnova ovie knjižicie su služili rukopisni zapisi prvoga peljača skupinie pokuojnoga Joškia Balaža. Zbornik odpiraju teksti o najvažniji mejaki v životi človika, kie su bili takaj važnimi v životi novosielske zajednicie: naruodjenje, pir, puogrieb a zviki krug njih."¹⁶ Sukladno publicističkim tekstovima i stručnim radovima, i literarna su djela Pokornoga također temeljena na novoselskoj čakavici. Među njima su, naravno, i tri njegove knjige *Rič tr drivo* (1991.), *Ča dan donesie* (1997.) i *Novosielski kipci* (1999.), sve tri u izdanju Saveza Hrvata u Slovačkoj. U svim tipovima djela na novoselskoj čakavici, Pokorný se, kada mu nije dostatan novoselski idiom, oslanja na suvremeni hrvatski standardni jezik, dok na gradišćanskohrvatskom književnom jeziku u pravilu ne piše. Tako npr. ne prihvaća iz gradišćanskohrvatskoga standardnoga jezika bilježenje sljedova *ije, je* za refleks jata nego izvorno bilježi dvoglas *ie*, npr. u pjesmi *Čuj, vetrić tiho šumi* iz zbirke *Ča dan donesie*, iz koje za ilustraciju donosimo drugu kiticu:

*Posluhni tužnu jačku
spred dugih stolieći
o krvavom cvieti
ki je va 'vuom seli
šablja sijala.*¹⁷

Ukratko, izbor toga autora bila je novoselska čakavica u svim jezičnim stilovima i svim tipovima tekstova. Valja ipak napomenuti da je pojedina svoja djela pokušao napisati na gradišćanskohrvatskom književnom jeziku. Takav je npr. uvodni tekst u narodopisnoj monografiji Pokornoga *Hrvati u Devinskom Novom Selu* (1992.), iz kojega donosimo sljedeći isječak: "Naziv prve kapitole 'Novosielci povidaju' bi mogao biti i naziv cijele publikacije, ar i 'Novosielske posluovice' su zrnca pobrata iz čuda povidanj, ter uzajamne komunikacije 'Novosielcov'. I spodobno i slijedeća kapitola 'Kako je bilo, neka je...', ka gluši kot neki kanon skupaživljenja u mjesnoj hrvatskoj zajednici, je spisak zanimljiv načinom očitovanja, kotno poruke predkov budućim pokoljenjam."¹⁸ Takvi sporadični primjeri nisu dostatni da bismo djela Pokornoga na novoselskoj čakavici smatrali dijalekatnima, pogotovu kad se uzme u obzir da novoselski govor pripada ikavsko—ekavskomu čakavskomu dijalektu na kojem je velikim dijelom temeljen i gradišćanskohrvatski književni jezik. Međutim, u najnovije se vrijeme u svojim publicističkim tekstovima Pokorný postupno okreće suvremenomu hrvatskomu književnomu jeziku. G. 2003., kao glavni urednik obnovljenoga časopisa *Hrvatska rosa*, uvrštava u taj časopis publicističke tekstove na mjesnim idiomima

¹⁵ Vidi: Pokorný, *Novosielski glas*, br. 15., lipanj, 1999., str. 1.

¹⁶ Nav. djelo, str. 5.

¹⁷ Nav. djelo, str. 6.

¹⁸ Nav. djelo, str. 8.

slovačkih Hrvata, ali i na suvremenom hrvatskom književnom jeziku, na kojem objavljuje i vlastite tekstove u tom časopisu. Tako npr. u jednom njegovu tekstu u tom glasilu, među inim, piše: "Ovo je nova kvaliteta koja poziva na pomicanje međusobne suradnje Hrvata u pojedinim zemljama na višu razinu."¹⁹ Primjer pjesnika Pokornoga pokazuje nam da nipošto nije uvijek jednostavno odrediti dijalekatni ili nedijalekatni značaj pojedinoga autora. Budući da se suvremenomu hrvatskomu književnomu jeziku Pokorný ozbiljnije okrenuo tek u osmom desetljeću svojega života, nismo ga skloni svrstati među dijalekatne književnike. Pritom je naravno od presudne važnosti činjenica što u Novom Selu mjesna čakavica još uvijek u znatnoj mjeri funkcionira kao drugdje književni jezik, pa je prema tomu i ovdje riječ o retardacijskoj pismenosti i književnosti u dijaspori.

Zanimljivo je da Hrvati u Slovačkoj imaju još jednoga književnika koji piše na gradišćanskohrvatskom, a koji nije rodom ni iz jednoga od četiriju hrvatskih sela. Taj treći književnik je Peter Tažky, a hrvatski je naučio od svoje bake po majci, koja je bila iz danas posve poslovačenoga sela Lamoča. Baka Tažkoga bila je jedna od posljednjih govornica lamočke čakavštine. Na temelju poznavanja toga govora ikavsko-ekavskoga čakavskoga dijalekta, Tažky je prihvatio gradišćanskohrvatski književni jezik na kojem piše poeziju i kraća prozna djela, od crtica do pripovijedaka, a također i svoje publicističke tekstove, uz oslanjanje na suvremeni hrvatski standardni jezik kada je to potrebno. Ukratko, Tažky se služi gradišćanskohrvatskim književnim jezikom u svim funkcionalnim stilovima. Svoju je jezičnu orijentaciju osobno obrazložio u časopisu *Hrvatska rosa* kojega je pokrenuo g. 1992., a koji je na žalost tada bio kratka vijeka²⁰. U Uvodniku prvomu broju Tažky piše: "Dugo smo rozmišljali, na kom jeziku ćemo pisati naše novine. Pokidob ali narječja naših hrvatskih općin su tako različna, odlučili smo se za književni gradišćansko-hrvatski 'čakavski' jezik. Naravno, ćemo hasnovati i neke riči iz 'štokavskoga' jezika"²¹. Jezik njegovih beletrističkih djela ilustrirat će dvije rečenice iz crtice *Profesionalac*: "Mali andjelak još svenek krmi vrepce na obločnici visokoga stana. Morebit da misli ili još i vjeruje, da je zaistinu andjelak, ki ima prave kreljute i oni će ga spasiti u slučaju, da bi spao iz višine na tla."²² Zbog orijentiranosti prema gradišćanskohrvatskomu književnomu idiomu, Tažky također ne pripada dijalekatnoj nego retardacijskoj dijaspornoj književnosti.

Ukratko, kad je riječ o gradišćanskohrvatskim književnicima u Slovačkoj i Moravskoj, a uglavnom i u Austriji, nije prikladno govoriti o dijalekatnoj književnosti nego o već spominjanoj retardacijskoj, u pravilu čakavskoj pismenosti i književnosti, koja uključuje sve jezične stilove.

Za razliku od Austrije, Slovačke i Moravske, kad se radi o autorima na gradišćanskohrvatskom govorom području u zapadnoj Mađarskoj, znatno je teže utvrditi što je dijalekatno, a što nedijalekatno, i to ponajprije zato što dio tih književnika usporedno piše na čakavskom (ili pak na nekom drugom gradišćanskohrvatskom idiomu) i na suvremenom hrvatskom standardnom jeziku. Za te pisce nije moguće izvesti opće pravilo. Različitosti tih odnosa pokazat ćemo na primjerima nekoliko književnika i književnica. To

¹⁹ Vidi: Pokorný, 2003., str. 18.

²⁰ Već je spomenuto da je g. 2003. ponovo počeo izlaziti časopis s istim naslovom, u nakladi Hrvatskoga kulturnoga saveza u Slovačkoj, ali među članovima uredništva više nije Tažky.

²¹ Vidi: Tažky, 1992., str. 1.

²² Vidi: Benčić, 2000., str. 285.

su: pjesnik Mate Šinković iz čakavskoga sela Koljnofa, Lajoš Škrapić i Timea Horvat iz čakavsko-štokavskoga Petrova Sela, zatim Matilda Bölcs i Ivan Horvat iz čakavskoga sela Židana, te Pavao Horvat koji je rodom iz gradišćanskohrvatskoga kajkavskoga sela Vedešina u zapadnoj Mađarskoj.

Pjesnička zbirka Mate Šinkovića *Na našoj Gori* prvi je put objavljena 1981. u Budimpešti, devet godina poslije autorove smrti. Šinkovićev je pjesnički jezik temeljen na njegovu rodnom govoru koji pripada čakavskomu ikavsko—ekavskomu dijalektu, pa se zato ne razlikuje bitno od gradišćanskohrvatskoga književnoga jezika koji je također temeljen na tom dijalektu, premda s nešto modificiranim refleksom jata. Doduše, u Šinkovićevu su jeziku donekle izražene i lokalne koljnofske značajke, ali ovom je prigodom najvažnije istaći da je to jedini idiom na kojem taj pjesnik piše. Zato Šinkovićevo pjesništvo, zajedno s gradišćanskohrvatskom čakavskom književnošću u Austriji, Slovačkoj i Moravskoj, također pripada retardacijskoj pismenosti u dijaspori. Navedenu tvrdnju dobro ilustrira početak Šinkovićeve pjesme *Protulice*:

*Berem si fajgulice na našem verti,
Zmožna krasna duha i lilasti herbti.*²³

Drugi ovdje izdvojeni pjesnik, Lajoš Škrapić, objavio je u Budimpešti zbirke pjesama *Droptine* (1988.) i *Obračun* (1996.). Taj pjesnik piše karakterističnim ikavskim čakavsko—štokavskim idiomom svoga rodnoga Petrova Sela u jugozapadnoj Mađarskoj. Mjesni govor Petrova Sela temeljen je na čakavštini sa znatnim štokavskim prožimanjima, uključujući i uporabu zamjenice *što*²⁴. Takav pjesnički jezik Škrapić ponekad obogaćuje oslanjanjem na druge idiome, ali poetski izraz temeljen na mjesnom govoru u Škrapića znatno prevladava. Ovom prigodom izdvajamo jednu kiticu iz njegove pjesme *Materinski jezik*:

*Poglej križe po susidskih seli,
kolikimi su jezik raspeli!
Kot zrnje po putu trag vutlih vrič,
imena svidoču zgublenu rič.*

O njegovu pjesničkom jeziku Đuro Vidmarović kaže: “L. Škrapić piše na idiomu, govoru Petrovog Sela”²⁵. Da Škrapić ne piše gradišćanskohrvatskim književnim jezikom nego svoj pjesnički izraz temelji na lokalnom idiomu potvrđuje i sljedeći navod Roberta Hajszana: “Lajošu, čini mi se, nije osobito važno, da li neke pasaže svojih stihov sto posto piše u današnjem pravopisu. Upadljivo je, na primjer, da ne poštuje današnju realizaciju jata, ku smo naučni pisati od posljednje reforme po Drugom svitskom boju. To znači da ćemo kod njega najti: vera umjesto vjera, stin – stijena, večni – vječni, neverni – nevjerni, telo – tijelo, dilo – djelo, susid – susjed, dilač – djelač, lito – ljeto, vekovečni – vjekovječni, vitar – vjetar...Nadalje su zanimljivi stari oblici kao: *hte* umjesto čedu, *vsi* – svi,...*tujina* – tudina, *jim* – im ili njim, *kosil* – kosio, *nosil* – nosio, *bil* – bio... (‘Droptine’, str. 50.)... Tipični

²³ Vidi: Šinković, str. 39.

²⁴ Hrvati u Petrovu Selu pripadaju gradišćanskohrvatskoj skupini koja se naziva *Štoja* upravo po uporabi zamjenice *što*. Govori *Štoja* u dijalektološkim su radovima obično svrstavani u mješovite štokavsko—čakavske, odnosno čakavsko—štokavske govore, ili se pak smatraju temeljno čakavskim govorima južnočakavskoga ikavskoga dijalekta, koji su prožeti štokavskim elementima.

²⁵ Vidmarović, 1998., str. 109.

su *petroviski* leksemi kao maru, cintir, nabistvat, vragutni, znan – morebit, tajdne dugo, cucak (kod svih Štojev!), cokule, vulica, vučit, vušav, plundre, rekljin itd.”²⁶. Škrapić naime piše ikavicom, s nešto ustaljenih ekavizama koji se susreću u čakavsko-štokavskim gradišćanskohrvatskim govorima, a i ostale jezične osobine koje R. Hajszan navodi uglavnom su rezultat oslanjanja na lokalni idiom. Zato Škrapićev pjesnički jezik također možemo smatrati izrazom dijasporne retardacijske pismenosti i književnosti.

Iz Petrova Sela je i pjesnikinja mlađega naraštaja Timea Horvat. Odnos te pjesnikinje prema jeziku posebice je zanimljiv. Njezina prva pjesnička zbirka *Ako nisi tu* (Pinkovac u Gradišću, 1999.) uglavnom sadrži pjesme na suvremenom hrvatskom književnom jeziku. Takva je npr. pjesma *Svakako* iz koje donosimo drugu i treću kiticu:

U mirisu magle i dima

Uvijek – uvijek

Svakako

Znam.

Znam

Svakako

Mene osjeća

Jeftino – skupo

*Na direktnom putu u nebo.*²⁷

Manji je broj pjesama Timee Horvat na gradišćanskohrvatskom. Međutim, za razliku od L. Škrapića, T. Horvat nastoji pisati na gradišćanskohrvatskom književnom jeziku s ikavsko-(i)jekavskim refleksom jata, npr. u pjesmi *Virostovanje* koja počinje sljedećim stihovima.

Nad mrtvimi nakinčenimi kameni teške tajne

samo ja virostujem u škuroj daljini.

Lijeno otpodne vličem za sobom

i prez svitla nakvasim tijelo.

Do kosti me grize nepoželjna krivica

*našega nevrimenta.*²⁸

Navedeni primjer pokazuje da joj to u pjesništvu uglavnom i uspijeva. Međutim, u njenim je lirskim crticama zamjetan nešto snažniji utjecaj dijalekatnih značajki govora Petrova Sela u kombinaciji s gradišćanskohrvatskim književnim jezikom. Izbor poetskih idioma te pjesnikinje zaista je zanimljiv jer pokazuje da T. Horvat svoje pjesme piše na dva književna jezika. Pisanje na gradišćanskohrvatskom književnom jeziku u pjesništvu joj uglavnom i uspijeva, dok je u njenim lirskim crticama zamjetan nešto snažniji utjecaj dijalekatnih značajki govora Petrova Sela u kombinaciji s gradišćanskohrvatskim književnim

²⁶ Vidi: Hajszan, str. 486.

²⁷ Vidi: T. Horvat, 1999., str. 40.

²⁸ Vidi: isto, str. 50.

jezikom. Zbog pojedinih dijalekatnih značajki u njenim djelima na gradišćanskohrvatskom, Nikola Benčić piše: "Pjesnička i prozna djela pisala je u književnom standardu, ali i u svojem gradišćanskohrvatskom štokavskom narječju."²⁹ Benčić je, naime, govor Petrova Sela svrstao u štokavsko narječje zbog spomenute uporabe zamjenice *što*. Za ilustraciju donosimo nekoliko rečenica iz proznoga teksta "Zakašnjeno pismo": "Još kot dite malenih nogu pametim, koliko sam plakala, jafkala i vikala, zašto ja moram ostati u Petrovom Selu pri Tebi i Didi... Druga dica su se pak mogla veseliti doma, svojoj Mami i Čači. Jedino su samo moja starina morala djelati, a mene su vik odvlikli na selo... Ti si me svenek čekala svakog vikenda s šudljicama, pusedljini ili sa žganci, što si nek ti mogla tako fanjsko napraviti."³⁰

Ne manje je zanimljiv autoričin izbor idioma pri pisanju publicističkih tekstova. Dok se kao pjesnikinja T. Horvat najviše služi suvremenim hrvatskim književnim jezikom, njeni su žurnalistički tekstovi uglavnom napisani na gradišćanskohrvatskom književnom jeziku. Tako je npr. poznata po svojim gradišćanskohrvatskim tekstovima u *Hrvatskom glasniku*, tjedniku svih Hrvata u Mađarskoj, u kojem su najčešće svi ostali tekstovi na suvremenom hrvatskom standardnom jeziku. Za ilustraciju donosimo rečenicu iz gradišćanskohrvatskoga teksta "Dan Hrvatov uz rođendan Saveza": "Poslije hrvatskih glavnih peljačev uvodne riči ministrice, dr. Ibole Dávid, na hrvatskom jeziku je slušateljstvo zahvalilo burnim aplauzom."³¹ Pritom je zanimljivo da je taj tekst napisan u suautorstvu, a dio teksta koji nije pisala T. Horvat napisan je na suvremenom hrvatskom standardnom jeziku. Njeni su publicistički tekstovi na gradišćanskohrvatskom i u *Panonskom ljetopisu*, u kojem su također brojni tekstovi drugih autora na suvremenom hrvatskom standardnom jeziku. Ovom prigodom donosimo odlomak iz njenoga teksta "Panonski institut opskrbljuje i školsku dicu", koji je objavljen u *Panonskom ljetopisu*: "U okviru ure hrvatskoga jezika su najprlje školari prikazali zavježbane šalne dijaloge, a potom su najšikaniji...dostali mogućnost, da u partnerstvu s urednikom knjige, znova nastupaju na pozornici. Pri spomenutom spravišću su svakomu školaru predali zbirku i *Panonski list* takaj, koji poziva na skupno naticanje."³² Na taj zanimljiv izbor i raspodjelu idioma Timee Horvat upozorila je Leona Sabolek još 1996. godine: "Neodlučna je u izboru između štokavskog standarda koji je ponekad možda sputava, ali kojim piše većinu pjesama, i gradišćanskoga jezika na kojem pak piše reportaže i lirsku prozu."³³ Ukratko, za T. Horvat je suvremeni hrvatski standardni jezik ponajprije jezik rezerviran za beletristiku, dok se u ostalim funkcionalnim stilovima priklanja gradišćanskohrvatskom književnom jeziku, koji je u pojedinim njenim djelima protkan elementima iz govora Petrova Sela. Ukoliko bi se pak našlo pokoje njezino djelo koje bi bilo ponajprije temeljeno na govoru Petrova Sela, a to znači na idiomu koji se po svojoj dijalekatnoj pripadnosti razlikuje od dijalekta na kojem je temeljen gradišćanskohrvatski književni jezik, takvo bismo njezino djelo mogli smatrati dijalekatnim³⁴.

²⁹ Vidi: Benčić, 2000., str. 261.

³⁰ Vidi: isto., str. 262.-263.

³¹ Vidi: T. Horvat, 2000., str. 7.

³² Vidi: T. Horvat, 2003., str. 176.

³³ Vidi: Sabolek, str. 291.

³⁴ Već je spomenuto da je gradišćanskohrvatski književni jezik temeljen na čakavskom ikavsko-ekavskom dijalektu, a govor Petrova Sela na južnočakavskom ikavskom dijalektu koji je prožet štokavskim elementima.

Pjesnikinja Matilda Bölcs, rodom iz čakavskoga Židana, školovala se na suvremenom hrvatskom standardnom jeziku. Ta izvrsna poznavateljica suvremenoga hrvatskoga književnoga jezika ostvaruje svoja pjesnička nadahnuća u okviru rodnoga židanskoga idioma. Tako npr. svoje pjesme u zbirci *Jantarska ciesta* (Pečuh, 1992.) piše na čakavštini glavninom temeljenoj na židanskom govoru, npr. u pjesmi *Židanski turam*:

*Ako dojdeš Židan
a Židan si rado dođu
prik lozie pune bukva
iako su i lozu ur posikli
vidit ćeš krove stare i nove
(a tice imadu rado stare)*

...

*A Židan (to mi moraš verovat)
prez turma – ni čuda vridan).³⁵*

O njezinoj uobičajenoj uporabi suvremenoga hrvatskoga književnoga jezika svjedoče njezina izlaganja na znanstvenim skupovima i objavljeni stručni radovi. Za ilustraciju uzimamo odlomak teksta "Odsutna prisutnost subjekta u Školniku zvonaru Ignaca Horvata": "Vrijeme se u drami izravno preslikava na sudbinu likova. Razlomljeno je kao i njihovi životi. Ginić iz vakuma sadašnjice najčešće bježi prema uspomenama iz prošlosti. To su razgovori iz I. čina sa prijateljima--učiteljima Perkovićem i Rastovićem u kojima se pomoću uzvišene retorike pokušava definirati romantična narodnosna ideologija, a time ujedno stvara mitologija u koju se moral unosi izvana, pošto je Ginić-Ginzlerova legenda dovoljno poznata da bi se analogijom magijski uveličala. Pseudokultura ove regije je utonuli svijet koji se kod pojedinih autora pretvara u mit ili pak u prokletstvo povijesti."³⁶ Ovaj je malo poduži citat namjerno izdvojen da pokaže razliku između pjesničkoga i stručnoga jezika M. Bölcs, a time i da posvjedoči da čakavštinu te autorice nije moguće smatrati dijaspornom retardacijskom književnošću nego svjesnim dijalekatnim književnim izrazom. Ukratko, razgraničenje uporabe čakavskoga židanskoga idioma i suvremenoga hrvatskoga književnoga jezika određuje M. Bölcs kao dijalekatnu pjesnikinju. Zato njezinu poeziju ne smatramo dijaspornom retardacijskom književnošću.

Književnik Ivan Horvat također je rodom iz Židana. U jednom svom autobiografskom tekstu I. Horvat piše kako se u njegovu djetinjstvu nastava u gradišćanskohrvatskim selima u Mađarskoj, pa tako i u Židanu, od samoga početka odvijala na mađarskom jeziku, a za hrvatski je bilo rezervirano svega nekoliko sati tjedno. U nižim razredima osnovne škole hrvatski je jezik u nastavi predstavljao mjesni gradišćanskohrvatski idiom, dok se u višim razredima prelazilo na suvremeni književni jezik. Ta će dvojnost Horvata pratiti čitav život i odražavati se u njegovim radovima na hrvatskom jeziku. Za razliku od svoje sumještanke pjesnikinje M. Bölcs, I. Horvat se po napuštanju rodnoga sela nije nastavio školovati na hrvatskom jeziku. Unatoč tomu, svoje znanstvene i stručne etnološke radove nije objavljivao samo na mađarskom nego i na suvremenom hrvatskom standardnom jeziku, a svoja

³⁵ Vidi, Bölcs, 1992., str. 7.

³⁶ Vidi, Bölcs, 1998., str. 193.

beletristička djela na gradišćanskohrvatskoj čakavici temeljenoj na židanskom govoru. Tako je npr. na suvremenom hrvatskom standardnom jeziku objavio etnološki tekst "Lijepo je ono što volimo" iz kojega donosimo nekoliko rečenica: "Iz mnoštva kućnog namještaja izdvaja se jedan neizostavan komad, škrinja, oblika poznatog iz davnine i na čitavom panonskom području. Izvedena je od tesanih dasaka spojenih utorima s poklopcem u obliku kućnog krova. Ukras je na poklopcu i prednjoj strani s likovima kvadrata, krugova, rozeta, izveden tehnikom crtoreza, ponekad obojen tamnim bojama."³⁷ Protivno tomu, u svojoj se poeziji, pripovijetkama i romanu za djecu *Židanski dičaki* (Budimpešta, 2001.) služio isključivo gradišćanskohrvatskom čakavštinom temeljenom na njegovu rodnom židanskom govoru. Za ilustraciju donosimo kratak tekst iz romana *Židanski dičaki*: "Najprvo ćemo poslušati, ča povidaju za Turke. Na placi, va kerčmi sve znadu. Jur lani u jeseni su povidali, da se Turki opet spravljaju pod Beč. Oto povidaju, da čedu sada vude dojt. To moramo doznat. Gvišno su se jur ganuli. Špijonov je svagdir. Ako idedu na Kiseg, onde va gradi jur znadu.³⁸ ...Prestrašu se, aš i va gradi začnu stiene gorit. Ali ne stiene goru, neg škopići, ki pak letu na drivene turme. Konji vrišćedu, to je još i gorika čut. Takov zblud je va taboru!"³⁹ Iz svega je navedenoga jasno da I. Horvata također valja smatrati dijalekatnim piscem, tj. da njegova književna djela pripadaju čakavskoj dijalekatnoj književnosti.

Pjesnik Pavao Horvat jedini je umjetnik riječi koji je rodom iz kajkavskoga gradišćanskohrvatskoga sela Vedešina. Njegove su prve pjesme i napisane na tom govoru, npr. pjesma "Nejme sroum":

*Nejme sroum
kad poudem doumom
Serce me bulji.
Ne pozna me već nikur,
Sakom sem tudji.
Ali i meni je saki
Jus tak tudjinec
Ki me kounji ali ne zna
Da sem i ja Vedešinec.
Onde sem zrasel
Onde ću počinut
To mi je zadnja želja
Onde i preminut.*

Ubrzo nakon prvih pjesničkih pokušaja, Horvat se počeo uglédati na najistaknutije gradišćanskohrvatske književnike u Austriji i upoznavati artificijelnu gradišćanskohrvatsku čakavicu na kojoj temelji sva svoja kasnija djela. Budući da njegove kajkavske pjesme i čakavska djela nisu nastajala usporedno, nego je na rodnom kajkavskom gradišćanskohrvatskom idiomu pisao dok nije poznao jezik gradišćanskohrvatske

³⁷ Vidi, Ivan Horvat, *Hrvatski kalendar 1995.*, str. 143.

³⁸ Nav. djelo, str. 6.

³⁹ Nav. djelo, str. 83.

književnosti, kajkavske pjesme P. Horvata ne mogu se smatrati dijalekatnom poezijom. Inače, P. Horvat je poznat kao pisac duhovnih pjesama, svojevrstnih poetski oblikovanih molitava. Glavninu toga poetskoga ciklusa objavio je g. 2002. u Zagrebu u knjizi duhovne poezije pod naslovom *Molitve*. O njegovu pjesničkom jeziku Đ. Vidmarović piše: "Horvat se služi vrlo zanimljivom jezičnom kombinacijom. To je mješavina gradišćanskohrvatskoga književnoga jezika, jezika starije hrvatske književnosti, te suvremenoga hrvatskoga jezičnoga izričaja."⁴⁰ Unatoč spomenutim prožimanjima, valja istaći da je pjesnički jezik P. Horvata ipak najbliži idiomu gradišćanskohrvatskoga književnoga jezika. Tako je i po svojim ranim kajkavskim i po svojim kasnijim čakavskim djelima P. Horvat pripadnik retardacijske dijasporne pismenosti i književnosti. Međutim, kada bi se danas odlučio ponovo pisati na kajkavštini, nove bi pjesme pripadale dijalekatnoj književnosti.

Ukratko, kad je riječ o gradišćanskohrvatskim piscima u zapadnoj Mađarskoj, Matildu Bölcs i Ivana Horvata valja ubrojiti među dijalekatne književnike, a ne među pripadnike retardacijake dijasporne književnosti. Neki drugi pisci, kao npr. Timea Horvat, većim dijelom svoga beletrističkoga stvaralaštva pripadaju književnosti na suvremenom hrvatskom književnom jeziku, a dijelom retardacijskoj dijaspornoj književnosti. Radi li se o gradišćanskohrvatskom govornom području općenito, u tu retardacijsku dijasporu književnost valja ubrojiti sve autore koji ne pišu usporedno na književnom jeziku i na dijalektu. To znači da u tu skupinu pripadaju i oni koji pišu na gradišćanskohrvatskom književnom jeziku, kao i oni čiji je jezik isključivo temeljen na pojedinom mjesnom govoru.

Iz svega navedenoga nameće se zaključak da pri budućim istraživanjima čakavske gradišćanskohrvatske književnosti valja razmotriti koji od gradišćanskohrvatskih književnika u Mađarskoj pripadaju suvremenoj hrvatskoj dijalekatnoj književnosti, a koji u jezičnom smislu retardacijskoj dijaspornoj književnosti. Gradišćanskohrvatske čakavske pisce iz ostalih zemalja valja smatrati čakavskim književnicima nedijalekatnoga značaja.

IZVORI (IZBOR):

- Juro Baláž, Sanja / Ertefljinova baba / Posuda / Teška / Naši stari / Imam to neg ja?, *Novoselski glas*, veljača, 1995., str. 1.-3.
- Juro Baláž, *Vraćanje domuom*, Novo Selo u Slovačkoj, 2002.
- Augustin Blazović, *Sveci u crikvenom ljetu*, knj. 1., Beč, 1966.
- Augustin Blazovich, Kod klesara Nandora, *Panonska ljetna knjiga*, Güttenbach / Pinkovac, 1995., str. 90.-92.
- Augustin Blazovich, Predzadnja postaja, *Panonska ljetna knjiga*, Güttenbach / Pinkovac, 1995., str. 93.-95.
- Augustin Blazović, Jesenske elegije, *Panonska lirika*, ur. Robert Hajszan, Güttenbach / Pinkovac, 1995., str. 8.-11.
- Augustin Blazović, Biškup protiv svoje volje (Drama u tri čini), III. čin, *Panonska ljetna knjiga*, Güttenbach / Pinkovac, 1997., str. 46.-55.
- Augustin Blazović, Sveti Martin Biškup (316-397), *Panonska ljetna knjiga*, Güttenbach / Pinkovac, 1997., str. 56.-57.

⁴⁰ Citat je iz Vidmarovićeve rukopisa navedenoga u popisu literature.

- Augustin Blazović, Moje nevidljive družine, *Panonska ljetna knjiga*, Güttenbach / Pinkovac, 1997., str. 445.-446.
- Augustin Blazović, Papir i pero / Aprilske ludorije, *Panonska ljetna knjiga*, Güttenbach / Pinkovac, 1997., str. 481.
- Augustin Blazović, Mrtva priroda / Plač drivlja / Priroda kriči / Kratak predzimski dan / Zalaz sunca u zimi / Zimska zora, *Panonska ljetna knjiga*, Güttenbach / Pinkovac, 1999., str. 462.- 464.
- Augustin Blazović, Na Veliki četvrtak 1973. kod Ignaca Horvata (1895.-1973.), *Panonski ljetopis*, Pinkovac / Güttenbach, 2003., str. 120.-121.
- Stjepan Blažetin, *Rasuto biserje*, Antologija hrvatske poezije u Mađarskoj 1945.-2000., Hrvatski znanstveni zavod, Pečuh 2002.
- Matilda Bölcs, *Jantarska ciesta*, Pečuh, 1992.
- Matilda Bölcs, Odsutna prisutnost subjekta u Školniku zvonaru Ignaca Horvata, *VI. Međunarodni slavistički dani*, zbornik radova, Sambotel – Pečuh, 1998., str. 189.-195.
- Matilda Bölcs, Dojdi nedilju, *Panonska ljetna knjiga*, Pinkovac / Güttenbach, 2000., str. 505.
- Ignac Horvat, Iz narodnih običajev u Pinkovcu, *Panonska ljetna knjiga*, Pinkovac / Güttenbach, 1995., str. 19.-24.
- Ignac Horvat, Hrvati med Slovaki i Čehi, *Panonska ljetna knjiga*, Pinkovac / Güttenbach, 1995., str. 25.-29.
- Ivan Horvat, Jedna nepoznata gradišćanska narodna pjesma, *Narodni kalendar 1975*, Budimpešta, 1975., str. 198.
- Ivan Horvat, Iz povijesti Hrvata u zapadnoj Mađarskoj, *Narodne novine*, br. 31.-33., Budimpešta, 1977.
- Ivan Horvat, Uloga vila u hrvatskom pučkom vjerovanju, *Narodne novine*, br. 4.-5., Budimpešta, 1977.
- Ivan Horvat, Žetva, *Narodni Kalendar 1980*, Budimpešta, 1980., str. 214.-215.
- Ivan Horvat, Trgadba u židanskom vinogradu, *Narodni Kalendar 1982*, Budimpešta, 1982., str. 124.-127.
- Ivan Horvat, Va potoku, *Narodni Kalendar 1985*, Budimpešta, 1985., str. 67.-69.
- Ivan Horvat, Lijepo je ono što volimo, *Hrvatski kalendar 1995*, ur. Mijo Karagić i Stipan Karagić, Savez Hrvata u Mađarskoj, 1995., str. 142.-144.
- Ivan Horvat, Sinak moj mali, *Panonska lirika*, ur. Robert Hajszan, Pinkovac / Güttenbach, 1995., str. 93.
- Ivan Horvat, Rodilo, *Hrvatski kalendar 1998*, ur. Milica Klaić—Tarađija, Pečuh, 1998., str. 44.
- Ivan Horvat, *Židanski dičaki*, Croatica Kht., Budimpešta, 2001.
- Pavao Horvat, *Molitve*, Zagreb, 2000.
- Timea Horvat, *Ako nisi tu*, Panonski institut, Güttenbach, 1999.

- Timea Horvat, Dan Hrvatov uz rođendan Saveza, *Hrvatski glasnik*, god. X., br. 46., Budimpešta, 16. studenoga 2000., str. 7.
- Timea Horvat, Panonski institut opskrbljuje i školsku dicu, *Panonski ljetopis*, Pinkovac / Güttenbach, 2003., str. 176.-177.
- Hrvatsko etnikum u Devinskom Nuovom Seli*, ur. Viliam Pokorný, Hrvatski kulturni savez u Slovačkoj, Bratislava 1993.
- Joza Lavička, U spomen biskupa Lászlóa (1913.-1995.), *Panonski ljetopis*, Pinkovac / Güttenbach, 2003., str. 95.
- Joza Lavička, Povijest našega sela Frielištofa od 1291.-2000., *Panonski ljetopis*, Pinkovac / Güttenbach, 2003., str. 351.-353.
- Jožef Lavička, To je jednuč bilo va hrvatskom seli Frielištofi!, "*Gradišće*" *Kalendar i ljetopis Gradišćanskih Hrvatov za obično ljetovanje 2002.*, ur. Anita Čenar, Željezno, 2001., str. 122.-124.
- Josef Lawitschka, Naša vjera / Nek ovo je po nas ostalo / Lipa domovina / Divlje rože, *Panonski ljetopis*, Pinkovac / Güttenbach, 2001., str. 409.-410.
- Josef Lawitschka, Dva zaljubljeni, *Panonski ljetopis*, Pinkovac / Güttenbach, 2002., str. 503.
- Joza Lawitschka, Kako su si naše frielištofske žene nošnje djelale, *Panonski ljetopis 2004*, ur. Robert Hajszan, Literas - Universitätsverlag, Wien, Pinkovac / Güttenbach, 2004., str. 356.-357.
- Wilhelm Meissel, *Gazlepski Pozoj*, na hrvatski predjelala Ana Schoretits, Naklada Herder & Co., Beč, 1992.
- Viliam Pokorný, *Rič tr drivo*, Djevinsko Nuovo Selo, 1991.
- Viliam Pokorný, *Hrvati u Devinskom Novom Selu*, Hrvatski kulturni savez u Slovačkoj, Bratislava, 1992.
- Viliam Pokorný, *Ča dan donesie*, Hrvatski kulturni savez u Slovačkoj, Bratislava – Devinsko Nuovo Selo, 1997.
- Viliam Pokorný, *Novosielski kipci*, Hrvatski kulturni savez u Slovačkoj, Bratislava – Devinsko Nuovo Selo, 1999.
- Viliam Pokorný, Kulturno slavlje – svetačni dnevni, *Novosielski glas*, br. 15., Devinsko Nuovo Selo, lipanj, 1999., str. 1.
- Viliam Pokorný, Pet stoljeća Hrvata u Slovačkoj, *Tjedan Hrvata iz Slovačke*, Zagreb, 18. do 24. rujna 2000., str. 11.-18.
- Viliam Pokorný, Hitan zadatak – međusobna suradnja i koordinacija, *Hrvatska rosa*, br. 4., 2003. str. 18.
- Ana Schoretits, Mačka rodi, ča miše lovi – četire generacije kazališne tradicije u Cogrštofu, u: *Talija se smiši*. Mala dokumentacija o amaterskom kazališću i o Kazališnoj grupi Cogrštof prilikom nje desetljetnoga postojanja, Cogrštof, 1992., str. 22.-35.
- Ana Schoretits, *Gladni / Dvojščina*, Hrvatski kulturni i dokumentarni centar, Željezno, 1996.

- Ana Schoretits, *Tutorica / Orao i mačkica*, Hrvatski kulturni i dokumentarni centar, Željezno, 1996.
- Ana Schoretits, *O Bog / Stari vuk*, Hrvatski kulturni i dokumentarni centar, Željezno, 1996.
- Ana Schoretits, Vrepčinja teorija, *Panonska ljetna knjiga*, Güttenbach / Pinkovac, 1996., str. 292.
- Ana Schoretits, Species Croatica II, *Panonska ljetna knjiga*, Güttenbach / Pinkovac, 1996., str. 292.-293.
- Ana Schoretits, *Kanibali su med nami*, Hrvatski kulturni i dokumentarni centar, Željezno, 1998.
- Ana Schoretits, Spočetka, *Panonski ljetopis*, Pinkovac / Güttenbach, 2002., str. 445.
- Anna Schoretits, *Sanje i ufanja*, Eisenstadt, 1987.
- Mate Šinković, *Na našoj Gori*, Poduzeće za izdavanje udžbenika, Budimpešta 1981.
- Lajoš Škrapić, *Droptine*, Budimpešta, 1988.
- Lajoš Škrapić, *Obračun*, Budimpešta, 1996.
- Lajoš Škrapić, Padanje zvidic, *Panonska ljetna knjiga*, Pinkovac / Güttenbach, 2000., str. 509.
- Lajoš Škrapić, Celjanskoj Mariji, *Panonski ljetopis*, Pinkovac / Güttenbach, 2002., str. 476.
- Ana Šoretić, *Zamotana duša*, Hrvatsko štamparsko društvo, Željezno, 1998.
- Ana Šoretić, Neka na vijeke zamuknu – Ewaldu Pichleru na put, *Hrvatske novine*, god. 93., br. 11., 15. ožujka 2002., str. 7.
- Peter Tažky, Úvodnik, *Hrvatska rosa*, god. I., br. 1., Bratislava, 1992., str. 1.
- Milo Vašak, *Va Frielištofi* (vlastita naklada), 1989.

LITERATURA:

- Nikola Benčić, Pjesništvo gradišćanskih Hrvata, *Tjedan gradišćanskih Hrvata*, Zagreb, 26. 8.-5. 9. 1993., str. 39.-42.
- Nikola Benčić, *Književnost gradišćanskih Hrvata od 1921. do danas*, Zagreb, 2000.
- Nikola Benčić, Gradišćanskohrvatski – standardizacija na regionalnoj razini, *Hrvatski književni jezik. Zbornik radova*, ur. Stjepan Lukač, Budimpešta, 2003., str. 167.-173.
- Stjepan Blažetin, *Književnost Hrvata u Mađarskoj od 1918. do danas*, Matica hrvatska Osijek, Osijek 1998.
- Ivan Brabec, Dijakronijski pogled na gradišćanskohrvatski književni jezik, u: *Gradišćanski Hrvati 1533-1983*, ur. Božidar Finka, Zagreb, 1984., str. 59.-69.
- Dalibor Brozović, Između stilske i ilustrativne funkcije i orijentacije u hrvatskoj dijalekatnoj poeziji, *Radovi*, sv. 25., Filozofski fakultet u Zadru, Zadar, 1986., str. 29.-35.
- Gramatika gradišćanskohrvatskoga jezika*, ur. Ivo Sučić, Znanstveni institut Gradišćanskih Hrvatov, Željezno, 2003.
- Robert Hajszan, Lajoš Škrapić – 65, *Panonski ljetopis*, Pinkovac / Güttenbach, 2003., str. 485.-487.

- Josip Hamm, Položaj i značaj gradišćansko-hrvatskoga jezika unutar slavenske jezične grupe, u: *Symposion croaticon Gradišćanski Hrvati*, ur. Franz Palkovits, Beč / Wien, 1974., str. 45.-52.
- Dragutin Pavličević, *Moravski Hrvati*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb 1994.
- Leona Sabolek, Lirika Timee Horvat, *Panonska ljetna knjiga*, Güttenbach / Pinkovac, 1996., str. 291.
- Milorad Stojević, *Čakavsko pjesništvo XX. stoljeća. Antologija. Studija*, Izdavački centar Rijeka, Rijeka, 1987.
- Ivan (Lav) Sučić, Dijalekti i književnost Gradišćanskih Hrvata, u: *Gradišćanski Hrvati*, ur. Zvane Črnja, Mirko Valentić, Nikola Benčić, Čakavski sabor, Zagreb 1973, str. 91.-95.
- Ivo Sučić, Razvitak književnog jezika gradišćanskih Hrvata, u: *Gradišćanski Hrvati 1533-1983*, ur. Božidar Finka, Zagreb, 1984., str. 89.-94.
- Đuro Vidmarović, Pjesništvo Mate Šinkovića kao odraz povijesti i postojanosti gradišćanskih Hrvata u Mađarskoj, *Čakavska rič*, br. 2., Split, 1977., str. 73.-93.
- Đuro Vidmarović, *Suvremeni tokovi u pjesništvu mađarskih Hrvata*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1991.
- Đuro Vidmarović, *Gradišćanskohrvatske teme II*, Libellus, Crikvenica, 1998.
- Đuro Vidmarović, Zvonar bez "hajice" Ivan Horvat – novo pjesničko ime među gradišćanskohrvatskim piscima, *Pogledi*, god. I., br. 1., Pečuh, 2002., str. 38.-54.
- Đuro Vidmarović, PAVAO HORVAT – dijalektalni pjesnik kršćanske inspiracije, *Pogledi*, god. II., br. 1., Pečuh, 2003., str. 61.-71.
- Đuro Vidmarović, Slava Tvoja je bez kraja (Pavao Horvat: *Molitve*, Zagreb, 2000. Uredio i pogovorom popratio Miroslav Vuk Croata), rukopis
- Sanja Vulić, Suvremena gradišćanskohrvatska poema: Ana Šoretić, Zamotana duša, *Željezno* 1998., *Riječ*, god. 4., sv. 2., Rijeka 1998., str. 191.-192.
- Sanja Vulić, Jezična analiza književnoga djela Viliama Pokornog, *Čakavska rič*, god. XXIX., br. 1., Split 2001., str. 37.-46.
- Sanja Vulić, Imeničke tvorenice u pjesmama Mate Šinkovića, zbornik radova *Hrvati u Budimu i Pešti*, ur. Stjepan Lukač, Budimpešta 2001., str. 237.-242.
- Sanja Vulić, O pjesništvu i pjesničkom jeziku Jure Baláža, *Čakavska rič*, god. XXX., br. 1.-2., Split, siječanj--prosinac 2002., str. 99.-110.
- Sanja Vulić, Književnik i znanstvenik Ivan Horvat, *Marulić*, god. XXXV., br. 4., Zagreb, srpanj – kolovoz 2002., str. 704.-707.
- Sanja Vulić, Suvremeno pjesništvo Hrvata u Mađarskoj, prikaz antologije: Stipan Blažetin, *Rasuto biserje*, Antologija hrvatske poezije u Mađarskoj 1945.-2000., Hrvatski znanstveni zavod, Pečuh 2002., *Hrvatski iseljenički zbornik 2003*, ur. Vesna Kukavica, Zagreb 2002., str. 105.-110.
- Sanja Vulić, Odnos dijalekatne i nedijalekatne književnosti u Bačkoj i na gradišćanskohrvatskom govornom području, *Republika*, god. LX., br. 4., Zagreb, travanj 2004., str. 89.-99.

CARATTERISTICHE DIALETTALI E NON DIALETTALI DELLA LETTERATURA
CIACAVA DELLA GRADIŠĆE CROATA

Riassunto

Nello studio è presentata l'attività dei letterati ciacavi che non sono originari della Croazia, ma dell'antica diaspora sul territorio pannonico, ossia della cittadina di Gradišće in Austria, dell'Ungheria occidentale, della Slovacchia e della Moravia meridionale. Fondandosi sullo studio della loro belletristica e di tutto il complesso delle opere scritte, si esamina chi di quei letterati può essere ritenuto scrittore dialettale e chi no.

DIALECTAL AND NON-DIALECTAL CHARACTERISTICS OF THE
BURGENLAND- CROATIAN ČAKAVIAN LITERATURE

Summary

The author treats the activities of Čakavian writers who were not natives of Croatia, but belonged to the old diaspora from the Pannonian area, i.e. from Burgenland in Austria, from western Hungary, Slovakia and southern Moravia. On the basis of their fiction texts and written opus as a whole, it is discussed which ones of these authors can be considered as dialectal writers, and which cannot.

Podaci o autoru:

Mr. Sanja Vulić radi u Zavodu za lingvistička istraživanja HAZU u Zagrebu, ulica Ante Kovačića 5, kao suradnik na projektu Istraživanje hrvatskih dijalekata čiji je voditelj akademik Milan Moguš; kućna adresa: Zagreb, Lastovska 11, tel: 01/4856 212.